

ԼՔՈՒԱԾ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

ԷՋ ՄԸ

ՊՈԼՍԱՅԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

1887-1913

•

Գրեց

ԿՐՕՆ Մ. ՉԱԳԸՐԵԱՆ

•

ՆԻԻ ԽՕՐԻ

1938

891.99

2-13

-6 NOV 2011

16 JUL 2013

891.93
2-13

ԼՔՈՒԱԾ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

ԷՋ ՄԸ

ՊՈԼՍԱՅԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

1887-1913

•

Գրեց

ԿՐՕՆ Մ. ՉԱԳԼՐԵԱՆ

•

ՆԻԻ ԵՕՐԳ

1938

48697

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԼՔՈՒԱԾԸ	7
Աշխէն	8
Սպիտակ Կիրակին	8
Սրտին Ալիքը . Անփորձ Տարիքը .	10
Կարօտ Գորովի . Կարօտ Կորովի .	11
Խորշակահար Վարդը	12
ԱՐԹՈՒՆ ԺԱՄԵՐ	14
Սիրտը՝ Սրտի Մօտ	16
Օրուան Լուրը Բերայի Մէջ	18
Անկումէ Առաջ	19
Սա՞ Աղջիկը . Հա Գիտեմ...	22
Պատի՞ւ . Այո՛ . Բայց Ո՞ւր է Ան	24
ԵՍԻՆ Բեկանումը	25
ՄԵԼԱՆՈՅՇ	27
Ալիքներու Հետ	29
Միտքը՝ Մտքին Առջեւ	31
Կարմիր Գիծեր . Արեան Բիծեր	35
Վերջին Լուրը	37
Գրութեան Յաղթանակը	39

366-92

ԱՆԿՈՒՄԸ

ԱՆԿՈՒՄԸ մարդուն համար է որ կը սխալի-
ԻՆԿԱՄԸ իր տեղն ունի ընկերութեան մէջ.
Ուստի, կ'արժէ լսել Անկումի պատմութիւնը, տես-
նել ինկածը իր կեանքի անցեցեան ու իր հոգիի
ներքին յուզումներուն ու վարամումներուն մէջ:

Կ. Մ. Զ.

Հոկտ. 18, 1938
Նիւ Եորք

Ձ Օ Ն
Վաղամեռիկ Աղջկանս
Ծ Ի Ա Ծ Ա Ն Ի
Յիսաակիմ

ԷՁ ՄԸ ԱՆՑԵԱԼԷ

Ա.

ԼՔՈՒԱԾԸ

Օգերը կը ցրտէին :

Խորունկ գիշեր մըն էր այն Նոյեմբերի մէջ, որուն ժամերը կ'երկարէին եւ առաւօտը կ'ուշանար : Տուներու լոյսերը մարած էին եւ փողոցներու երթեւեկը դադարած, ամայութիւն կար ամէն կողմ : Շրջուն ոստիկաններու սուլիչին ձայնը՝ մօտակայ ծովուն աղմուկը խառնակ հովերու խօլական ձայնին խառնուած՝ սոսկում կը դնէր գիշերուայ այդ լռութեան մէջ :

Տուն մը կար միայն Եէնի Դարու ծովուն մօտիկը, որու յարկին տակ կեանքի նշոյլը կը նշմարուէր այդ պահուն, որուն ճրագը դեռ մարած չէր, բայց մարելու մօտ :

Ներսը՝

Խարխուլ սենեակ՝ մըն էր այն իր կիսաւեր պատերով, ուր դեռատի կին մը պառկած էր մահամերձ : Իր մօտ կը հսկէր մայրը — կին մը ընկճուած երեւոյթով : Գիշ մը անդին տղեկ մը կը քանանար :

Հիւանդը որ հանդարտ էր յուզուեցաւ, եւ արցունքի կաթիլներ սահեցան իր դեղնած ալիքէն վար :

Մի լար աղջիկս ըսաւ մայրը, հերիք է ալ արցունք թափեցիր : Հայրս, ըսաւ հիւանդը տկար ձայնով մը, Հայրս ինծի ներեց, ես ալ անոր ներեցի... այդ Պարոնին...

Հիւանդին վիճակը կը ծանրանար զգալիօրէն եւ սկսաւ զառանցել. «Դիակը... յօշոտուած... կրնա՞յ սիրել...» եւ ժպիտ մը նկարուեցաւ իր դալկահար դէմքին վրայ :

Միւս օրը, հիւանդն անցեր էր, արցունքը ջնջուած իր երեսէն, ժպիտը հոն էր սակայն իր դեղնած դէմքին վրայ դրօշմուած :

Աշխէն

Աշխէն 19 տարեկան էր երբ հայրը մեռաւ. ինք, մայրը ու իրմէ բաւական պզտիկ քոյրը՝ Նուարդ, երեք տկար էակներ կը մնային շուարուն եւ անպաշտպան:

Հայրը քիչ թէ շատ բաներ մը ունէր, որով կրնային ապրիլ համեստօրէն, սակայն սա իր միամտութեամբ առեւտրական խարդախութեան մը զոհուած էր, եւ ըստ ոմանց այդ եղած էր պատճառը իր տարածած այդ մահուան:

Ուստի ասոնք հարկադրուեցան թողուլ Եէտի Գուլէի իրենց տունը իր ընդարձակ պարտէզով ու վարձել փոքրիկ տան մը վարի յարկը միայն՝ Գում Գաբուի Հիսար Տիպիի մօտերը, որուն վարձքը մատչելի էր ու շուկայի մօտ:

Վերը կը բնակէր Տիկին Հերեան, ծեր կին մը, եւ հոն ալ սենեակ մը վարձու տրուած էր գաւառացի երկու ուսանողներու, որոնք չորս կամ վեց կ'ըլլային ու կը վիճէին ընկերական հարցերու շուրջ: Քիչ օրէն սակայն սենեակը պարպուելով այս անգամ վարձուեցաւ պարոնի մը կողմէ: Ճշդապահ մէկն էր սա. գործի կ'երթար, գործէ կուգար որոշ ժամերուն միշտ, ու գիշերներն հոն կը մնար իր հաշիւներովն զբաղելով:

Աշխէն ձեռագործով կը զբաղէր, ու սենեակին դուռը բաց կը մնար երբեմն, եւ սա առիթ մըն էր զիրար տեսնելու. բարեկամութիւնը սակայն որ կար իրենց միջեւ՝ պարզ բարեւ մըն էր լոկ, եւ ոչ աւելին:

Սպիտակ Կիրակի

Հոգեզաւուստը Եկեղեցւոյ պայծառ տօներէն մին է, բարձր յաղթանակը սեւ ուժերու վրայ. Երկնային Զօրութիւն մը, որ զգալի կ'ըլլայ մարդկային տկարութեան մէջ. եւ եղանակն ալ իր պայծառութեամբ կը միանար վսեմ այդ տօնակատարութեան:

Մայիսի գեղեցիկ առաւօտ մըն էր այդ Կիրակին: Արեւը իր ոսկի ճառագայթներով կը շողար վարի յարկի այն սենեակին մէջ, ուր կար նաեւ վարդի փունջ մը, որուն անոյշ բուրումը զգալի էր ամէն կողմ:

Սպիտակ հագուած էին երկու քոյրերը. կերպասը նոյնն էր, ձեւերը տարբեր: Նուարդին մէջքը, նաեւ մազերուն վրայ կապոյտ ժապաւէն, Աշխէնի կուրծքը սիրուն վարդ մըկար, կարմիր ու կիսաբաց:

Վերի յարկի պարոնը բաց դռան առջեւէն երբ կ'անցնէր՝ բարեւեց, եւ այս անգամ ներս մտաւ ներքին ուժէ մը տարուած, եւ ընդունուեցաւ սիրով:

Առաւօտեան թէյը առած էին անոնք, ու թէյամանը տաք էր. մաս մը թէյ կը մնար անոր մէջ. ճիշտ պարոնին բաժինը, որն որ իր աստիճանն Աշխէն բերաւ եւ հըրմուց:

Նուարդ մանկական պարզութեամբ մը հայելիին առջեւ եկած՝ մազերուն եւ իր կապոյտ ժապաւէնին վրայ կը հիանար, տեսնելով սակայն — հայելիին մէջէն միշտ — որ իր վրայ կը խնդան, դարձուց իր երեսը հայելիէ անդին, իր երկու այտերը կարմրած:

Խօսակցութեան նիւթն էր օրուան Տօնը եւ Բնութեան Գեղեցկութիւնը, եւ սա տեղի կ'ունենար ըստ մեծի մասին Պարոնին ու մայրիկին միջեւ ու երբեմն լռութիւն... րոպէնէ՛ր, որոնց մէջ սիրտը սրտին կը ձայնէ...:

Սպիտակ Կիրակին պատմական օր մըն էր պարոնին համար, երա՛զ մըն էր այն գեղատեսիլ ու անմոռաց... Սենեակը պարզ էր, բայց վսեմ, հոն ամէն ինչ գեղեցիկ էր: Արեւին լո՛յսը, վարդին բուրմէ՛ր... հո՛ն էր մայրական գորովը — յանձին մայրիկին. հո՛ն էր մանկական պարգուիւնը — յանձին Նուարդի. հո՛ն էր կուսական համեստութիւնը — յանձին Աշխէնի. բան մը միայն կը պակսէր հոն — Առնակա՛ն կորով. եւ սա վերի յարկի Պարոնին կը վիճակուէր լրացնել. ինչո՞ւ չէ:

Սրտին Ալիքը. Անփորձ Տարիքը.

Սպիտակ կերակրին մեկնակէտ մըն էր, որմէ աս-
դին նոր նոր քայլեր կ'առնուէին երկու կողմերէ ալ:

Ամիս մը հազիւ անցած էր, ու Աշխէն նշանուած...
Ո՛չ, նշանուած չէր, այլ պատու'յ խօսք տուած էր Պա-
րոնը. եւ սա բաւական կը նկատուէր Աշխէնի կողմէ:

Մայրը, Զգոյշ ըլլանք Աղջիկս, կ'ըսէր երբեմն. չի-
տակ է տղան բարեկիրթ կ'երեւի, եւ նիւթականը քիչ
թէ շատ լաւ. բայց ինք տեղացի չէ, դործը դուրսը.
ընտանիքը մեզի անծանօթ. օրին մէկը կրնայ մեկնիլ.
է՛ք կրնայ ըլլալ... դուն Աղջիկս շատ մի քսուիր իրեն.
Ծանրէն ծախէ ինքզինքդ. մինչեւ անգամ իր նպատակը
որոշ չէ:

Ես մայր, ամէնը ըսած եմ իրեն, ու աւելին ալ.
ինք Պօլիս պիտի հաստատուի, որովհետեւ այն տունը,
որու հաշուոյն ինք կը գործէ՝ տեւական զնումներու
պէտք ունի, ու երբ իրեն ըսի թէ դժուար պիտի դայ
ինծի տունէ դատուիլ. Ո՛վ ըսաւ քեզի թէ տունէդ պի-
տի գատուիս: Իր նպատակն է մայր, աւելի շնորհքով
տեղ մը բռնել, որ մեզի հետ ապրիլ. մայրդ ինծի բեռ
չէ կ'ըսէ. նոյնպէս Նուարդը. ես հիմա աւելի շատ կը
ծախսեմ եւ նուաղ կը վայելեմ: Գիտես մայր, հօրս
մահէն ասդին մեր կեանքը ծանրացաւ. հիմա հայրի-
կիս այդ պակասը ինք պիտի լեցնէ ու մենք մեր նախկին
վիճակը պիտի վերստանանք. ըսելու համար չէ մայր,
ինքը ինծի շատ համակրած է:

Գէթ նշանախօսութիւն մը ընէր Աղջիկս, որ մենք
ալ դիտնայինք թէ ո՛ւր կը գտնուինք:

Ան ալ յիշեցի իրեն: Ես, ըսաւ, նշանախօսութենէ
ետքը երկար սպասումներու չեմ հաւատար. այս շա-
բաթ նշան՝ միւս շաբթուն պսակ. ալ ի՞նչ կրնաս ըսել:
Ե՞րբ սակայն պիտի ընէ:

Կրնա՞ս ամէն բան ըսել. ան ալ իր հաշիւներն ունի:

Ամէն բան կարգին է մայր. դուն հիչ հոգ մ'ընէր:

Կարօտ Գորովի. Կարօտ Կորովի.

Անորոշութեան շրջանը երկար չտեւեց:

Նշաննե՛ր տեսնուեցան Աշխէնի վրայ. եւ բարե-
կիրթ Պարոնը, որ արթուն էր նոյն ատեն, նշմարեց
զայն Աշխէնի մօրմէն առաջ, եւ մի քանի բաներ թող-
լով հոն՝ հեռացա՛ւ տունէն, առանց ետին նայելու:

Աշխէնի հրճուանքը դառնութեան փոխուեցաւ: Եւ
ան ատեն միայն ըմբռնեց իր հօրը վիճակը ու անոր
տարածած մահուան նշանակութիւնը:

Ինք ու հայրը զոհերը եղած էին այն վստահու-
թեան, որ միամիտ սրտերու յատուկ է:

Աշխէն՝ ինքնագիտակից այդ տարիքին մէջ՝ տեսաւ
թէ ո՛ւր ինկած էր երազներդ՝ այդ բարձունքէն, ե-
րազնե՛ր, որոնց իրականացումը կարելի չէր այլ եւս:
Նշանի խաչը եկած չէր Պարոնի կողմէ, մեռելի խաչը
հոն էր սակայն իրենց դռան առջեւ բերուած... լա՛ւ,
ողբա՛ւ. ո՛չ. հարկ էր իրեն խորհիլ ու որոշել:

Զոհե՛լ թէ զոհուիլ. այս էր միակ հարցը: Ինք
միամիտ Աղջիկ մըն էր. փափիլ. յանցաւոր մը իր որոշ
յանցանքով: Այո՛, բայց սի՛րտ մը վերջապէս, սիրտ
մը որ կը սիրէր. սիրտ մը որ կը գթար. սիրտ մը որ
վեր կը մնար սրտի սառնութենէ. սառնասիրտ այդ Պա-
րոնէ, որ ընտանեկան յարկի մը սրբութեան դէմ մե-
ղանչելով որպէս ստուեր մը մութին մէջ հալեցաւ:
Սիրոյ դէմ մեղանչումը, յիշեալ ձեւին տակ, ոճի՛ր մըն
է իր կրկին իմաստով:

Աշխէն մայրութեան տակաւին չմտած՝ անոր նախ-
նական շրջանին Մայրական Գորովը զգալի եղաւ իր
մէջ, ու մայրական այդ գորովը Անական Կորով մըն
էր նոյն ատեն. անվեհեր ու քաջ վտանգին առջեւ կե-
նալու իր հաստատ որոշումով: Ինչ որ ըլլար հետե-
ւանքը՝ կատարուած իրողութիւն. ինք իր դիրքին վը-
րայ մնալու էր միշտ. դիրք մը մայրական ու նուիրա-
կան. գէթ ինք այդպէս կ'ըմբռնէր:

Սիրոյ մէջ սխալած էր. ուստի պարտուած. բայց իրաւունք մը կար իր այդ պարտութեանը մէջ. Մայրու-թեա՛ն իրաւունքը. ինք Մա՛յր մըն էր, երբ առաջին ան-գամ զգաց կեանքի. կայծ մը իր մէջ առկայծեալ, ու իբր մայր չէր կրնար մայրութեան դէմ մեղանչել. չէր կրնար Անպարտը զոհել երեւոյթները փրկելու համար:

Յարաճուն էակ մը, թերակազմ, անկատար, բայց ամենատ մը նոյն ատեն մարդկային իրաւունքով. իր եսին մէջ ծրարուած լռի՛ն ու խաղա՛ղ, Կարօտ Գորովի, Կարօտ Կորովի, մահացնել զայն արեւ չտեսած...

Նորածինը մանչ մըն էր, կարմիր ու կայտառ: Մայրը առողջ էր, բնական որդէծնութիւն յաջող իր տեսակին մէջ. օրինական հանդամանքէ զուրկ միայն. եւ ճիշտ այդ կէտը առիթ կ'ընծայէր անոնց, որ կը սի-րեն իրենց տեսածը կամ լսածը լեցուն բերնով մը պատ-մել ամէնուն:

Խորշակաւոր վարդը

Նուարդ փափուկ տարիքի մը մէջն էր երբ դէպքը պատահեցաւ. այդ տարիքը աղջկան մը համար զարթ-նումի նոր շրջան մըն է. իր մէջ կ'ունենայ սիրտ մը, որ ոչ մանկական է եւ ոչ կուսական. չունի ոչ մէկուն պարզութիւնը, ոչ ալ միւսին հասունութիւնը:

Արեան այդ նոր յեղաշրջումը որ տեղի կ'ունենայ այդ տարիքին մէջ մեծապէս կ'ազդուի սրտէն, որուն վրայ կը ճնշեն արտաքին կեանքի մը անցքերը: Ուստի կը խորհէր սա ինչ էր եղածը: Աչխէն պէպէ՛ք կ'ունե-նայ, որ լոյսի նման մաքուր է եւ սա ցա՛ւ մըն էր տան մէջ. ինչո՞ւ:

Բա՛ն մը կար տան մէջ ամիսներէ ի վեր. մայրը կուլար. քոյրը դեղնած էր ու հիւանդ. ի՞նչ էր սա-կայն եղածը... Գաղտնիք մըն էր սա, անհասկնալի

բան մը իրեն համար. Պէպէ՛քին ծնունդը ամէն բան պարզեց. ամիսներու հանելուկը լուծուած էր այլ եւս... Չարաչո՛ւք լուծում:

Նորափթիթ սա վարդը որ ընկերային Արեւու առ-ջեւ բացուելու կը վարանէր. հոն այդ ընկերութեան մէջ կը տեսնէր սակայն ահաւո՛ր բաներ. անդո՛ւթ սըր-տեր. մարդի՛կ, որոնք դրամի համար հա՛յրը կերան. հաճոյքի համար քո՛յրը զոհեցին... իրողութեան ման-րամասնութիւնը առանց որոշ գիտնալու, լոկ ներքին բնազդով մը կը զգար թէ խեղճ քոյրը վայրագ բանի մը զոհուած էր: Ուստի քրոջը ինկած նախատինքը նաեւ ի՛նք կ'ընդունէր իր սրտին վրայ. ու իր փոքրիկ սրտին արժանապատուութիւնը կը հեծէր այս ահաւոր ծան-րութեան բարոյական ճնշումին տակ. տարօրինա՛կ այ-րում մը կար իր մէջ:

2

Շիթ մը արցունք թերեւս ազատէր զինք ստոյգ վտանգէն, բայց տագնապալից օրերու այդ շփոթու-թեան մէջ չկար մէկը, որ կռահէր խեղճ աղջկան ներ-քին այդ խռովքը:

Սիրտը ճնշուած էր, ու սրտին այդ վիճակը կա-սեցուց արեան շրջանը իր տարիքին յարակից, եւ խան-գարում բերաւ անոր կազմին մէջ:

Աղջիկը լրջօրէն հիւանդ էր, առանց գիտնալու սա-կայն թէ ինք հիւանդ մըն է:

ԱՐԹՈՒՆ ԺԱՄԵՐ

Հազիւ երեք ամիս անցեր էր դէպքէն ի վեր: Աշխէն կը գտնուէր հիմա Բերա Սանէմեանենց բնակարանը իր-
րեւ սպասուհի:

Բան մը պահուած չէր իր անցեալէն, զինք ընդու-
նած էին գիտակցօրէն, որովհետեւ այդպիսի մէկու մը
սկստեք զգալի եղած էր այդ տան մէջ:

Բերայի շնորհքով դասու ընտանիքներ հիւր կ'ըլ-
լային հոն, եւ դժուար կ'ըլլար Տիկին Սանէմեանի ա-
ռանձին պատուասիրել զանոնք:

Աշխէն համեստ ընտանեկան յարկի մը կրթութիւնը
ունէր. քիչ թէ շատ դարգացած իր ձեւերը վայելուչ
նաեւ կրնար յարմարիլ իրմէ պահանջուած դիրքի մը
հարկ եղած պայմաններուն:

Սանէմեանենք ծանօթ էին Բերայի մէջ: Ծանօթ ի-
րենց հարստութեամբ ու ընտանեկան պարկեշտու-
թեամբ: Իրենց երկու աղջիկներն ամուսնացուցեր էին
յարմար անձերու հետ: Վահէն միայն կը մնար. միակ
մանչը. անոր ալ ժամանակն եկած էր: Եւ մէկէ աւելի
աղջիկներ ծնողքին կողմէ ներկայացուած էին իրեն՝
ուղղակի կամ անուղղակի, Պարոնը սակայն շատ դժ-
ուարահաճ ըլլալ կը թուէր:

Աշխէն գոհ էր իր դիրքէն ու զուարթ. որոշ պատ-
ճառ մը չկար դժգոհելու եւ ուրախ էր մանաւանդ որ
սա գործին մէջ լաւագոյնս կրնար իրեններուն օգնել.
միակ մտահոգութիւնը Նուարդի հիւանդութիւնն էր,
որուն բնոյթը անորոշ կը մնար: Գիշերները ուշ անկո-
ղին կ'երթար, ու հազիւ պառկած՝ կը քնանար: Գիշեր
մը սակայն հակառակ օրուան յոգնութեան չկրցաւ քը-
նանալ մանչուկին վրայ խորհելով, հաշիւ կ'ընէր 18 օ-
րէն անոր ծննդեան առաջին տարեւիցը պիտի ըլլար. ու
ի՞նչ ընելու էր այդ առթիւ:

Խորհեցաւ սակայն, կ'արժէր տօնել դէպքի մը տա-
րեղարժը ու ետ բերել արցունքի, սրտաբեկութեանց ու
տխուր օրերու այդ յիշատակները... Ա՛հ, ինչպէ՞ս
մեկնեցաւ ու անհետացաւ. կարելի՛ էր միթէ այդպիսի
մէկու մը համար այդ աստիճան վատանալ ու մոռնալ
ամէն խոստում:

Ասոր նման խորհուրդներով հազիւ թէ քնացաւ.
արթնցաւ յանկարծ. մանկիկը մեռած էր երազին մէջ.
ու սիրտը կը զարնէր արագ:

Ո՛հ, ըսաւ. երազ է եղեր եւ նոյն խորհուրդներն
ետ եկան նորէն: Ա՛հ, ի՛նչ սրտով հեռացաւ ան, երբ
զաւկին գոյութեան նշանները նշմարեց: Հիմա ի՛նչ կը
խորհի իմ մասին. ի՞նչ կը խորհի սիրոյ մասին. Աստ-
ուած իմ. մարդիկ ի՛նչ բանէ շինուած են:

Այսպէս չկրցաւ քնանալ մինչեւ լոյս, եւ առտուն
երբ ելաւ տխուր էր ու մեղամաղձոտ:

Վահէի նախաճաշը պատրաստեց ու տարաւ: Վա-
հէն սկսաւ կատակել իր սովորութեանը պէս, որոնց
Աշխէն կը պատասխանէր լուրթեամբ կամ ժպտալով.
այս անգամ սակայն Պարոն ըսաւ. դառնացած հոգիով
մը, դուք պէտք է գիտնաք որ ես տառապող կիւն մըն
եմ ու վշտահար մայր մը, եւ դուրս ելաւ արտորնօք,
որ իր արտասուելը Վահէն չտեսնար:

Քիչ յետոյ Վահէն մեկնեցաւ:

Աշխէն դնաց նախաճաշի ափսէն ետ բերելու, եւ
մեծ եղաւ զարմանքը, երբ տեսաւ թէ ամէն բան հոն
էր ճիշտ եղածին պէս, ու բան մը կերուած չէր:

Ահ, ըսաւ, շատ սխալ ըրի ես, իրաւունք չունէի
վշտացնել տղան ինծի յատուկ ցաւերով: Պէտք է նե-
րում խնդրեմ իրմէն:

Յաջորդ օրը նոյն առիթով միշտ, Շատ կը ցաւիմ
Պարոն, ըսաւ, որ նեղութիւն պատճառեցի ձեզի երէկ,
իմ սխալ մէկ արարքովս: Հոգ չէ ըսաւ Վահէն:

Անցան օրեր, չարաթներ. տղան սակայն լուռ կը մնար միշտ. եւ ծնողքը մտահոգ էին իր մասին:

Սիրտը Սրտի Մօտ.

Կիրակի առտու մը Տիկինը Եկեղեցին էր ու Հայրիկը ելած չէր տակաւին:

Աշխէն Վահէի նախաճաշը բերաւ եւ դուրս որ կ'ելլէր՝ Աշխէն, ըսաւ Վահէն, ետ կանչելով զինք. դուն տառապող կ'ին մըն եմ կ'ըսես. գիտեմ կը տառապիս. բայց ես ալ կը տառապիմ:

Բնականաբար, պատասխանեց Աշխէն, ան որ կ'ապրի՝ կը տառապի: Ամէն մարդ կը տառապի. կը տառապի իր վիճակին ու պարագաներուն համեմատ:

— Սակայն, ես քու ցաւերովդ կը տառապիմ. քու տառապանքդ ի՞մս է նոյն ատեն:

— Ձեմ հասկնար, ըսաւ Աշխէն, աչքերը գետին յարած:

— Բայց պէ՛տք է հասկնաս:

— Ոչ, չեմ ուզեր հասկնալ. ես հոս իմ շուքէս կը վախնամ. ահաւան առողջ կը սեպուի երբ անոր գոյութիւնը զգալի չըլլար բերնի մէջ. ես ալ կը ջանամ իմ գոյութիւնս զգալի չընել այս տան մէջ:

— Ձե՛ս կրնար սակայն գոյութենէ դադրիլ:

— Անշուշտ ոչ:

— Ի՞նչ է այն որ քեզ այսպէս զգուշաւոր կ'ընէ:

— Իմ դիրքս:

— Ի՛նչ այսինքն:

— Ես սպասուհի մըն եմ հոս:

— Լաւ, ես ալ վեր կ'առնեմ քեզ քու այդ դիրքէդ:

— Ի՞նչպէս կրնաք վեր առնել զիս իմ այս դիրքէս:

— Իմ Անունս քեզի տալով:

Աշխէն, առանց աչքերը վեր առնելու, ո՛չ պարոն, ըսաւ. ես չեմ սիրեր կատակը այդ ձեւերու տակ:

— Ես չեմ սիրեր կատակը ոեւէ ձեւի տակ, մանաւանդ հարց մը, երբ այսպէս կենսական բնոյթ կ'ունենայ:

— Կենսական՝ բնոյթ, ըսաւ Աշխէն գլուխը վեր առած. Վահէ մի վշտանար եթէ ըսեմ չօնուխ ես տակաւին:

— Ես չօճուիս չեմ, այլ չափահաս մէկը, որ գիտէ ինչ կ'ըսէ եւ ի վիճակի է ընել ինչ որ կ'ըսէ: Աշխէն, չես ընդունիր առաջարկս, երբ կ'առաջարկեմ իմ անունս քեզի տալ:

— Ձեր առաջարկը Պարոն, իմ կամ ուրիշի մը կողմէ ընդունելի ըլլալէ առաջ՝ պէտք է ըլլայ բանաւոր:

— Ի՛նչ կայ անոր մէջ, որ բանաւոր չես գտներ:

— Վահէ Սանէմեան սպասուհի՛ մի կ'առնէ:

— Ան օրը որ քեզ առնեմ՝ ալ կը դադրիս սպասուհի ըլլալէ: Սպասուհին չծնիր՝ այլ կ'ըլլայ ինչ ինչ դժբաղդ դէպքերու բերումով. եւ նոյնը միշտ նպաստաւոր պայմաններու շնորհիւ կրնայ վերանալ իր այդ դիրքէն եւ ըլլալ Տիկին մը, նոյն իսկ ազնիւ իր տեսակին մէջ:

— Յիշէ, սակայն, ոչ լուկ սպասուհի մը, այլ մէկը որ մայր եղած է՝ առանց կին ըլլալու եւ այսպէս սեւ բիծ մը ունի իր ճակտին վրայ դրօշմուած:

— Այո, գիտեմ. բայց ես ինծի յաղթանակ մը պիտի սեպեմ այդ սեւ բիծը քու ճակտէդ սրբելով:

— Ինչո՞ւ այսքան զոհողութիւն Պարոն. ի՛նչ բանի համար այսքան նուիրում:

— Ի՛նչ բանի համար. քեզի համար միայն, եւ ինչո՞ւ չէ:

— Վահէ, դուք ձեր գերդաստանին համբաւը ինծի նման սպասուհի մը կ'ելլաք զոհել. դուք ձեր հանգիստը կ'ուզէք վրդովել, ձեր կեանքը վտանգել. դուք պարզապէս ծո՛վը կ'ուզէք նետուիլ, դիտ'կ մը անկէ՛ դուրս բերելու համար:

— Ո՛ւ՛, ո՛ւ՛, դիակ, այլ մարդկային էակ մը՝ մարդու պէս ապրելու իրաւունքով ծնած. դուք պիտի ստանաք ինչ որ արդէն ձերն է, ու ձեզմէ խլուած ձեր սրտի միամտութենէն օգտուելով:

— Վահէ, չես դիտեր որ ընկերութեան մէջ կ'ապրինք. դուն, ես ու հազարներ եթէ միանան մեղի հետ՝ կարելի չէ դիմադրել ծովածաւալ այդ ծանրութեան, որ աւանդութիւն կոչուած է եւ դարերու օծութիւնը ունի իր հետ: Սպասուհին, մանաւանդ ինծի նման մէկը, որ տխուր անցեալ մը ունի իր հետ, պէտք է մնայ հոն, ուր որ է, եւ ազնուականը՝ իր դիրքին վրայ միշտ: Ես հոս պատառ մը հաց կ'ուտեմ՝ պայմանաւ, սակայն, որ դիրքիս վրայ մնամ. փոքրիկ շարժում մը ներհակ ուղղութեամբ՝ կրնայ ապագայս խորտակել, եւ կեանքէ զրկել անոնք, որոնց կեանքը ինձմէ կախեալ է:

— Գու ապագադ չխորտակուիր առանց իմ ապագաս ալ միասին խորտակուելու. ցորչափ ատեն որ ես կամ ոչ ոք կրնայ քեզի վնասել ոեւէ ձեւի տակ:

Այս միջոցին հայրիկին հազալու ձայնը լսուեցաւ. նշան մըն էր սա, թէ ինք ելած էր անկողնէն. ուստի Աշխէն Վահէի քովէն ելաւ առանց հայրիկէն նշարուելու:

Օրուան Լուրը Բերայի Մէջ.

Լսեցիր Փուլիկ հանրմ:

— Ինչ կայ. ինչ եղեր է քի:

— Ինչ կ'ուղես որ ըլլար. Սանժմեանենց Վահէն իրենց սպասուհին կ'առնէ եղէր:

— Քա մեղայ. ո՞վ ըսաւ քեզի. ո՞ւրկէ իմացար:

— Ո՞վ պիտի ըսէ, բիւթիւն ամէնուն բերանն է:

— Խե՛ղ. աղջիկներուն խըթլըղին եկեր, որ կ'ելլէ տէ սպասուհին կ'առնէ. է՛ր կէօնիւլ զէվզէկ տիր, կ'ըսեն, չեմ զարմանար. ան ճահիլ, ան ճահիլ, երկու

ճահիլ մէկ տունի մէջ քիթ քիթի, ալ ինչ կ'սպասես. ես յանցանքը ծնողքին քով կը գտնեմ. մենք ալ ճահիլ եղած ենք ատենին: Հայրս, Ողորմած Հոգին, շատ թիթիղ էր այդ մասին, բայց մարդիկ ալ կան, որ կը քնանան, եւ ահա արդիւնքը մէյտանն է:

— Զէ Փուլիկ հանրմ ես անանկ չեմ խորհիր. ժամանակները փոխուած են հիմա. այդպիսի բան մը որու մտքէն կ'անցնի. բայց աւելին կայ. ըսեմ նէ պիտի զարմանաս. այդ սպասուհի օլաճաղը չօճուխ մ'ալ ունի եղեր դուրսէն վնասուած:

— Վույ քա, կրողս տանի. իրա՞ւ կ'ըսես կոր:

— Զեմ գիտեր. կ'ըսեն կոր. հաթթա Տիկին Սօֆին իթթաա կ'ընէ թէ՛ իրաւ է, ինքը մախսուս Գում Գաբու իջեր հարցուցեր է հոս ու հոն. կէօյա քի չօճուղը մօրը քով թողեր է ան, Գում Գաբու՝ տուն մը Հիսար Տիպիի մօտերը. սուտ է իրաւ է չեմ գիտեր: Մեղքը ճիտը անոնց, որ ատանկ սուտեր կը շինեն: Բայց ես աղջիկը որ տեսայ՝ աչքս չբռնեց. սուսիկ մը կը կենար. սանկ թէքէին զարնուածի պէս. ամա դուն այդ սուսիկներէն վախցիր միշտ. սաման ալթըմտան սու. սուսիկ սուսիկ ով գիտէ ինչե՛ր ըրաւ տէ գործը այս աստիճանին հասցուց:

— Կ'ընէ կ'ընէ, էլին զաւկին կրնաս մերամ հասկըցնել: Աղջիկը կէմն, տղան մաքիլ, քէօշէ սէքիգ. ուրսուդ տօքուդ. բայց դուն էկուր տես քի սա Սանժմեանենք երկու աղջիկները ձայն ձուն չելած իրենց ըրողովը տեղաւորելէ ետքը՝ այդ խելօքիք Վահէն ելլայ տէ ատանկ չըլլալուցի մը կէօնիւլ տայ. է՛ր օգուլ, պումա տիւնեա տէմիշլէր. իմսան պէօյիւք սէօյլէմէսին:

Անկումէ Առաջ.

Վահէի կարգադրութեամբ Աշխէն տուն մը տարուած էր Բերայի աննշան մէկ անկիւնը. առժամեայ բան

մըն էր սա մինչեւ որ իրերու ընթացքը քիչ մը խաղաղէր :

Վահէն հաւատարիմ ըլլալ կը թուէր իր խոստումներուն եւ Աշխէնի սիրտ կուտար, որ չվհատէր : Այսպէս մի քանի շաբաթներ միայն Աշխէն ունեցաւ Վահէն տեսնելու, յետոյ սակայն Տղան չէր գար այլ եւս : Շաբաթներ անցան ու Վահէն չկար :

Աշխէն իր դրամը ինչ որ ունէր մօրը զրկած ըլլալով, հարկադրուած էր ինք ապրիլ ապառիկ գնումներով, գրեթէ կէս կուշտ :

Նուրիկ Հանրմ, տունին տէրը, խենդ մ'ըլլար քա, կ'ըսէր, այդ Վահէ ըսածդ ինչ է քի, խէղին մէկը. դուն քսան Վահէ կ'արժես. կէնծութիւնդ ողջ ըլլայ. այդ քու պօղդ պօսըդ, մէկին տեղ չորս... ինծի ձգէ դուն անիկա. ես անանկ շատ Վահէներ տեսեր եմ... Աշխէնի ցաւը ցաւերու ցաւն էր. բայց ով կար իր մօտ, որ հասկնար :

Երկար սպասումներէ յետոյ՝ վերջապէս նամակ մը կ'առնէ : Գիրը Վահէինն էր ու Լոնոնէն կուգար : Վեր կը վաղէ, կը բանայ զայն, ուր գրուած էր :

«Նկատելով որ մեր ամուսնութեան առջեւ շատ արդեւքներ կան, հարկ կ'ըլլայ ինձ որ գործը հոս թողում :»

Վ.

Թուական չկար հոն. ոչ ալ գրողին հասցէն : Յայտնի չէր թէ որո՞ւ գրուած էր. Լոնոնէն գալը պահաւորանէն յայտնի կ'ըլլար, եւ որպէս ստորագրութիւն մէկ գիր միայն՝ Վ. :

Կրկին կարգաց զայն եւ տխուր չեւոյթով մը այս անգամ ալ պարտուած եմ, ըսաւ, ուստի եւ անիրաւ. քանի որ պարտուածը իրաւունք չունենար... Է՛հ, սիրտն ալ կը ստէ եղեր. եւ սուտերու ահաւորը՝ սրտին սուտն է սիրո՛յ դէմ մեղանշում... Հոգ չէ, սակայն,

այս ալ միւսին քով երթայ. իր նամակին պէտք չունիմ. եւ լուցիկի մը վառելով նամակը այրեց, որուն հետ նաեւ երկու մատներուն ծայրերն ալ այրեցան :

Թուղթին հոտն ու ծուխը իր մատներու ցաւին հետ կախարդական երեւոյթ մը տուին այդ սենեակին. ինք բազմոցին վրայ երկնցաւ յոգնած ու սրտաբէկ : Անցաւ օրը, նաեւ գիշերը. թէ ինչպէս, ո՞վ գիտէ, ալ միտքը դադրած էր գործելէ :

Հետեւեալ առտուն Նուրիկ Հանրմ դռան առջեւ եկած՝ Ք'աղջիկ, ո՞ւր ես, ըսաւ. չես երեւնար. Աշխէն դուռը բացաւ, բայց չուղեց հետը խօսիլ : Քիչ յետոյ ոտնաձայն մը առաւ, թաթաւլացի Յոյն տղան էր, որ վեր կ'ելէր, աշկերտը այն խանութին, որմէ ապառիկ գնումներ ըրած էր. լիրբ տղայ մըն էր սա, հարազատ ծաղիկը այդ յոռի միջավայրին : Բարա մատմաղէլ, ըսաւ, առանց բարեւ տալու :

Չունիմ, ըսաւ Աշխէն :

Ունիս չունիս չեմ գիտեր. վաստկածդ ի՞նչ կ'ընես. ինծի տուր, պահեմ :

Աւելորդ խօսքեր չեմ ուղեր :

Աւելորդ խօսքե՛ր, բարաս կ'ուղեմ կոր :

Աշխէն լուռ մնաց :

Չես խօսիր մատմաղէլ :

Աշխէն չկրնալով ինքզինք զսպել՝ սկսաւ լալ :

Լիրբ տղան առանց ըմբռնելու անոր ներքին տագնապը՝ քահ քահ սկսաւ խնդալ : Ինծի նայէ, նախ հաշիւդ կը մաքրես, յետոյ արցունք կամ ժպիտ կրնանք յարմարիլ. հոգ չէ այսօր ալ կ'երթամ, յաջորդ անգամուն եթէ նորէն չտաս՝ պէլա կը հանեմ գիտցած ըլլաս հա՛. եւ դուռը դոցելով հեռացաւ. ու գոցուած դուռին ձայնը ամէն կողմէ լսուեցաւ :

Սա՞ Աղջիկը Հա Գիտեմ...

Տաք տաք արցունքներ սառեցան Աշխէնի հրատապ դէմքին վրայ ու ատեն մը նայեցաւ գոցուած այդ դուռին, որուն ձայնը դեռ ականջն էր:

Յետոյ սթափելով՝ ով է սա ստահակը, ըսաւ, որ կը յանդգնի իմ արցունքներս հեզնել անպատիւ կին մը սեպելով զիս:

Ոտքի ելաւ, աթոռը սեղանին մօտը քաշեց, նստաւ սեղանին առջեւ եւ գլուխը երկու ձեռքերուն մէջ ու սեղանին հակած՝ սկսաւ ինքնախօսիլ:

Ո՞վ եմ ես. — Պատուաւոր Աղջիկ մը:

Ո՞վ կ'ըսէ. — Ես:

Ո՞վ կ'ընդունի սակայն. — Ոչ ոք:

Ուրեմն ի՞նչ եմ ես:

Աղջի՞կ մը. — Ոչ:

Կի՞ն. — Ոչ:

Մա՞յր. — Ոչ:

Բայց ի՞նչ է իմ դիրքս ընկերութեան մէջ:

Իմ դիրքս ընկերութեան մէջ... ես դիրք մը չունիմ. հոն իմ անունս դուրս նետուած է պատուաւոր կոչուածներու այդ ցանկէն:

Ինչո՞ւ, որովհետեւ ինկած եմ. որովհետեւ մայր եղած եմ առանց կին մը ըլլալու նախապէս:

Անկումը կրկնուի կամ ոչ Անկում է միշտ. ու այդպէս կը նկատուի հանրութեան կողմէ:

Մայրութիւնը, որ փառք է ինքնին՝ նոյնը նախատինք մը եղած է իմ մասին. անարգ մայրութեան մը նախատինքը ճակտիս վրայ կ'երեւի միշտ:

«Սա՞ Աղջիկը, կ'ըսեն յաճախ, գիտեմ, գիտեմ, լսեր եմ իր մասին, չօճուխ ունի եղեր... այսպէս անկումս է միշտ, որ ինքնութիւնս կ'որոշէ հանրութեան առջեւ:

Անկումիս այդ իրողութիւնը ես կրնամ չեղեալ հռչակել կամ հանրային ըմբռնումը սրբագրել այդ մասին:

Մութ ստուեր մը կարծես ինծի կ'ընկերանայ ու կը նշմարուի ամէնուն կողմէ:

Այդ լիբբ տղան ալ նոյնը նշմարեց եւ ըստ այնմ վարուեցաւ ինծի հետ:

Ինք իր ձեւերուն մէջ կոշտ էր ու անկիրթ թէեւ, բայց իր պահանջքն արդար ու բանաւոր: Կրնայի՞ վիճիլ իր հետ պատուոյ հարցին շուրջ, երբ պարտքս միւս կողմը կը մնար անվճար:

Կեանքի իրականութիւնը կայ. կրնամ անտեսել զայն, ու հաշուէ դուրս թողուլ ապրուստի հարցը:

Կրնամ մոռնալ ամէն բան. մոռնալ մայրս, մոռնալ Նուարդը, մոռնալ զաւակս եւ դա՛տ մը հետապնդել. Պատուոյ Դատը, որ կորսուած է. կամ արժանիք մուրալ հանրային կարծիք ըսուած բանէ մը, որ անգոյն է ու անորոշ եւ առանց խղճահարութեան, որ զիտէ յանցանքը դատել, յանցանքի մասին խօսիլ, յանցանքին վրայ ծիծաղիլ. բայց չգիտեր յանցաւորը ամոքել, անոր խախտած դիրքը ընկերութեան մէջ վերահաստատել. չգիտեր սրտի մը վէրքը բուժել, ան չկրնար արկածով ինկածը իրական անկումէ ետ պահել, եւ պատիւ երազել, արժանիք մուրալ այդ հանրութեան մէջ. հը...

Ատեն մը լուռ մնաց. ահաւո՛ր լուռութիւն. յետոյ գլուխը վեր առած՝ նոր գիւտ մը ըրածի նման եւ սակայն, ըսաւ ան, Անունս կը փրկեմ. Աշխէն, որ մանկական օրերուս անմեղ յիշատակներով զուգորդուած է, գէթ զայն կ'աղատեմ հրկիզումէ:

Աշխէն մաքուր է ու մաքուր պէտք է մնայ այն. իսկ իմ անունս Մելանոյշ է Մեղր-անոյշ, մատմազէլ

Մեկանոյշ, որ մեղրին բոյրովը ու մեկանին թոյնովը անուշիկ անուշիկ պիտի թունաւորէ ան ամէնը, որ իրեն մօտ կ'իյնան...

Ի՛հ, այս է եղեր կեանքի օրէնքը. թունաւորողը պէտք է թունաւորէ. յաղթել կամ յաղթուիլ, այս է կեանքի պայքարը. միջին ճամբայ մը չկայ. յաղթել պէտք է չյաղթուելու համար:

Այս եղաւ իր վերջին որոշումը. ոտքի ելաւ եւ քալեց դէպի հայելին. ձեռքի թեթեւ հպումով մը վեր առաւ ճակտին վրայ ինկած մազերը ու խելագարի նման վար վազելով՝ զուարթօրէն ըսաւ. Նուրիկ Հանըմ, այսօր քեզի հետ պիտի ճաշեմ:

Ք'աղջիկ, աս ուրկէ ուր:

Այո՛, ճաշէն ետքը քեզի ըսելիքներ ունիմ...

Պատի՞ւ. Այո, Բայց Ո՞ւր է Ան.

Ուշ էր, երբ Աշխէն արթնցաւ. իջաւ վար Նուրիկ Հանըմ տունը չէր. թարմ ջուր քաշեց բակի բացօթեայ շրհորէն ու լուացուեցաւ առաւօտէն:

Տունը խաղա՞ղ էր եւ լռին. իր շուրջ նայեցաւ, ամառնային զուարճալի եղանակ մըն էր այն. կենսունակ թարմութիւն մը զգալի էր օդին մէջ. հրճուանք ու ժպիտ կար ամէն կողմ:

Արեւը կը շողար. զոյգ մը գեղատեսիլ սպիտակ թիթեռնիկներ զի դակ ելեւէջներով մօտիկ կուգային, հեռուն կ'երթային՝ առանց նոյն ատեն իրարմէ զատուելու:

Օհ, ըսաւ ան, խորունկ շունչ մը առնելով, այդ ի՞նչ կեանք էր, որ ապրեցայ եւ ինչո՞ւ... Զէյթին ու հաց, աչքերս թաց, ամէն օր լաց. կեցցէ Նուրիկ Հանըմը, որ ազատեց զիս այդ կեանքէն ու կարգ մը գցբըռիկ նկատումներէ: Մեկանոյշ պիտի խօսուի եղեր. հո՛գս է հատեր. խօսին որքան ալ ուզեն. Աշխէնը վարկաբեկեցին. ի՛նչ կ'ըլլայ եղեր, եթէ Մեկանոյշը խօս-

ուի: Ծովէն դուրս եկողը ալ անձրեւէն չվախնար. եւ ինչո՞ւ պահանջել չունեւորէն ինչ որ ունեւորին մօտ կը պակսի յաճախ:

Պատիւ: Այո. բայց ո՞ւր է ան: Երկու Պարոններ, մին միւսէն պատուաւոր, միասին գալով աշխարհ քանդեցին, կեանք մը խորտակեցին, մէկը սկսաւ, միւսը աւարտեց: Անոնք գիտակցօրէն ու առանց խղճահարութեան սիրոյ խորանը պղծեցին ու տակաւին անմեղ են: Եւ բարի քաղաքացիներու նման կը յարգուին ամէնուն կողմէ:

Սրտէ գուրկ այդ Պարոնները իրենց թագուն ոճիրներու ստուերին տակ պահուած կ'ուզեն մնալ միշտ այդպէս Պարկեշտ ու Պատուաւոր:

Հոգ չէ, այդպէս թող մնան. պայմանաւ որ բարոյականի դասեր չտան մեզի՝ մոլորածներու:

ԵՍԻ՞ն Բեկամումը.

Մարդը որքա՞ն կրնայ վատթարանալ:

Հարցում մըն է, որուն սակայն պատասխանը կը պակսի:

Անկումը մարդուս համար յետադիմական վիճակ մըն է՝ նոյնը նորէն ընելու ներքին միտումով:

Սխալ քայլ մը՝ գիտակցօրէն առնուած՝ սխալ քայլերու ճամբան կը հարթէ, ու այսպէս յաջորդական անկումներու շղթան կրնայ երկարիլ առանց վերջաւորութեան:

Անդունդը, ուր անհատը կ'իյնայ, յատակ չունի, վար ու աւելի վար, անվերջ ու անկատար:

Հազիւ երկու տարի անցած էր այն օրէն՝ երբ Աշխէն որոշեց ապրիլ կեանք մը ազատ ու սանձարձակ: Բայց հիմա ինք ինկած էր հոն, ուր ամէն ինչ կեղծ էր ու խաբուսիկ երեւոյթով: Կեղծ դէմքեր, դիմագիծեր, կեղծ անուններ, կեղծ ինքնութիւններ, կեղծ մարդկութիւն մը՝ ստորին ու գետնաքար:

Քայքայուած Խներ, կիսատուած կէսեր, առանց որոշ անհատականութեան: Մարդկային բեկորներ, նկարագրի փշուրներ՝ անձեւ, սրածայր, սկրդող:

Վտանգաւոր, իրենց մոլար մտերմութեամբ.

Զգլխի՛չ, իրենց դիւային դաւերով.

Կասկածելի՛ էակներ, որոնց ժպիտը թոյն է ու համբոյրը մա՛հ:

Որոնց մօտ ինչ որ վսեմ է կը դառնայ նսեմ եւ որոնց համար ոչինչ կայ նուիրական կամ ներշնչող: Սիրոյ նուիրում, բարոյական յաղթանակ, ընտանեկան պատիւ, պատկառանքի վեհութիւն, ու ամօթի զգացում բառեր են լոկ, սնամէջ բառեր, առանց որոշ իմաստի:

Վիճակ մըն է այն հակամարդկային, ուր մարդը խորհելէ կը դադրի, եւ բանականութիւնը որ կայ անոր մէջ՝ չբանիր այլ եւս: Եւ Խոն էր Աշխէն իր մեղանոյշ տարազովը: Զայնը Աշխէնինն էր. այո՛, բայց հագուստը, ո՛չ. եւ որպէս մեղանոյշ կատակներ կ'ընէր իր նմաններուն հետ. իրենց սիրական կատակները, երբ մէկը տունէն գալով Նուարդի մահը գուժեց:

Ժպտուն դէմքեր յանկարծ տխրեցան. Աշխէն լուռ մնաց. արցունք չկար աչքերուն մէջ, այլ խորունկ լըռութիւն. յետոյ սթափելով ելաւ լքուած տետրակ մը տեսաւ իր մօտ. պարապ թուղթ մը պատուեց անկէ ու գրեց մատիտով:

Մայր,

Նուարդին մահուան լուրը առնելով սրտէս զարնուեցայ. մի սպասէք ինձի. կ'ամչնամ տուն գալու. կ'ամչնամ դրացիներէ. կ'ամչնամ Նուարդիս մեռած մարմինէն. մի սպասէք ինձի:

ՄԵՂԱՆՈՐ ԱՂՋԻԿԴ

Եօթը մէճիտ ինք ունէր, երեք մէճիտ ալ փոխ առնելով՝ աւելցուց:

Յ. Գ. Տասը մէճիտ թղթաբերէս կ'ընդունիք. նորէն կը ջանամ զրկել:

ՆՈՅՆ

ՄԵՂԱՆՈՐ

Մարդը հազիւ մեկնած էր՝ Աշխէն ելաւ, լուաց երեսին ներկերը, հագուեցաւ որչափ կարելի է պարզ, եւ զնաց այն տունը, ուր կ'երթար երբեմն քիչ մը հանգիստ առնելու համար:

Երկու բառով հասկցուց Նուարդին մահը կնկան, որ էլմաս կը կոչուէր. պարզ կին մըն էր սա եւ բարեսիրտ: Քա վահ եամբում, ըսաւ ան. չօճուխը չկրցաւ խախիլ. փոքրիկ պարտէզ մը կար հոն, սեղան մը ու աթոռներ դրուած էին հոս ու հոն. աթոռ մը տարաւ սեղանի ն մօտ ու նստեցաւ տխուր եւ մտախոհ:

Քիչ յետոյ էլմաս տուտուն իւղի մէջ եփած երկու հաւկիթ բերաւ ու դրաւ սեղանին վրայ: Աղջիկս ասիկա կեր. էօլէն իլէ էօլիւմէզ. երնէկ անոր հոգուն. ան իր րահաթը մտաւ. հոգին մեղի բարեխօս:

Աշխէն կերաւ ու հոն մնաց մինչեւ ուշ ատեն:

Ինքնաբոյս ծաղիկներ ցրուած էին հոն անխնամ այդ պարտէզին մէջ. ի մէջ այլոց կէֆէ սէֆա կոչուած ծաղիկը՝ դեղին ու կարմիր բաժակներով զարդարուած էր ճոխապէս իր մօտ, իր շուրջ երեկոյեան այդ հանդարտ պահուն:

Հատ մը փրցուց, կարմիր էր, մի փոքր մասը մասը դեղին. հոտուրտաց ու ծաղիկին ընտանի հոտը Ետի-Գուլէի տան պարտէզը յիշեցուց իրեն, ուր դեղին ու կարմիր նոյն ծաղիկներով պսակ կը հիւսէր Նուարդի գլխուն:

Բաւական մութ էր, երբ վեր իր սենեակը քաշուեցաւ. լոյս վարեց, բայց սա նեղութիւն տուաւ իրեն, մարեց. լուսնի լոյսը մեղմօրէն լոյս կուտար հոն ու բաւ էր:

Աթոռը բերաւ սեղանին մօտ ու նստեցաւ անոր հակառակ. Նուարդին միշտ իր մտքին առջեւ էր. ինչո՞ւ սա

աղջիկը չկրցաւ ազատիլ. ախ որքան տառապեցաւ խեղ-
ճը եւ ինչո՞ւ... Ան անցաւ այս կեանքէ, մասնակից ե-
ղաւ անոր ցաւերուն, առանց բաժին առնելու անոր հա-
ճոյքէն... ինչո՞ւ... բայց չկրցաւ շարունակել:

Սպիտակ դագաղ մը նկարուեցաւ իր առջեւ, ուր
Նուարդ պառկած էր. փոքրիկ ծաղկեպսակ մը վրան
դրուած՝ սպիտակ ծաղիկներով ու կապոյտ ժապաւէ-
նով... Նուարդին դէմքը հանդա՛րտ էր ու խաղաղ:

Նայեցաւ, նայեցաւ, երկար նայեցաւ, առանց բառ
մը ըսելու. յետոյ հարցուց իւրովի. սակայն ո՞վ է մեռ-
նողը Նուարդ թէ ես. Նուարդ մասունք մըն է, մինչ
ես դիակ մը դադի՛ր ու մահաբոյր: Նուարդ այսօր մե-
ռաւ, Աշխէն շատոնց մեռած է ու մելանոյշ մը կայ իր
տեղը: Անո՞ւն, ո՛չ, այլ պատրանք. ոչ անձ մը նշանա-
կելու, այլ նշանակուած անձին ինքնութիւնը չփոթելու
հանրութեան առջեւ:

Սե՛ւ կեանք մը, սե՛ւ վարագոյրի ետին պահուը-
տած. սարսուռ մը եկաւ վրան ու ինքն իրմէն սոսկաց.
սեւութիւն ինկաւ ամէն կողմ. սենեակ չկար այլ եւս.
Նուարդ մեկնած էր. սեւութիւն ու լուսութիւն միայն.
ինքն ալ լուռ էր եւ ահաբեկ:

Յետոյ ձայն մը կը ձայնէր հարցական ձեւի տակ.
«Դիակը կրնա՞յ վերապրիլ...»:

Աշխէն սպասեց, պատասխան չկար:

Ձայնը նորէն ձայնեց ուրիշ հարցում մը.

«Սիրտը որ յոշոտուած է՝ կրնա՞յ ներել, կրնա՞յ
սիրել...»:

Լռութի՛ւն...

Յետոյ նորէն...

«Տարաբաղդ հոգին, որ կը թափառի մթութեան
մէջ չփոթ, շուարուն...»: Մէկէն ձայնը լռեց, ինչպէս
ըէտիօն կը գոցուի յանկարծ: Աշխէն սպասեց յաջորդ
խօսքին, բայց քունը տանելով քնացաւ:

Ալիքնեքու Հետ.

Բուռն ցնցումներ երկիրը կը փոխեն ծովերու կամ
կղզիներու ծնունդ տալով երբեմն. նոյնը չիտակ է ան-
հատին համար: Նուարդի մահուան լուրը առնելով Աշ-
խէն սրտէն զարնուեցաւ. ցնցում մըն էր այն, որ ցնցեց
զայն, ու այդ ցնցումին հետեւանքով խորհուրդի ու
բանականութեան թաքուն էջեր իր մէջ պահուած ի
յայտ եկան յստակօրէն:

Մելանոյշ ուրուական մըն էր, դիմակ մը, որու
ետին Աշխէնը կար, ազնիւ հոգի մը իր փափուկ զգա-
ցումներով:

Այդ Սպիտակ Կիրակին, երբ Պարոնը առաջին ան-
գամ ոտք դրաւ իրենց սեմէն ներս, ընտանեկան սըր-
բութիւն մը կար հոն: Սպիտակ հագուած էին երկու
քոյրեր. կեքպասը նոյն էր, ձեւերը տարբեր: Նուարդ
կապոյտ ժապաւէն ունէր. Աշխէն կարմիր վարդ. գե-
ղեցի՛կ գոյներ. խորհրդաւոր նոյն ատեն:

Սպիտակ գոյնը անբծութիւն կը խորհրդանշէր.
կապոյտը առաքինութիւն ու կարմիրը նուիրում:

Աշխէնի գոյնը կարմիր էր. նուիրում:

Աշխէն չար աղջիկ մը չէր. հօրը սիրական աղջիկը
ու մօրը աչքին լոյսը. մանչ մը մեռած կար երկու քոյ-
րերու միջեւ. ու Աշխէն սփոփարար դեր մը ունէր սը-
գաւոր այդ տան մէջ. յետոյ Նուարդ կը ծնի. որուն
վրայ Աշխէն կը գուրգուրար պզտիկ մօր մը պէս:

Հօրը մահէն ասդին Աշխէնն էր այդ տունին հայ-
րը, իր մատներուն վաստակը բաժնելով ամէնուն. իր
հոգին բարի էր ու սիրտը ազնիւ. բայց ինկաւ. Այո՛ ին-
կաւ. ինչո՞ւ, ինչպէ՞ս. խորունկ հարցեր:

Ըսեն թերեւս, անփորձ տարիքը, սրտին ալիքը,
օրուան կարիքը միասին գալով՝ բերին չարիքը:

Շիտակ կամ սխալ տարբեր հարց մըն է:

Կարեւորը այս առթիւ սա է միայն: Բանականու-
թեան լոյսը որ կար Աշխէնի անհատականութեանը

մէջ. ամպոտեցաւ անկումի հետեւանօք, ու քանի խորերը ինկաւ, շիտակ խորհելու կարողութիւնը նոյն համեմատութիւնով տկարացաւ իր մէջ:

Բա՛րճր սկզբունքներ, որպէս նախապաշարում նըկատուեցան իր կողմէ անդալարբար — դցրըռիկ նկատումներ, որոնք արգելք կ'ըլլային իր քայլերուն առջեւ. ուստի քանի նուազ խորհէր՝ այնքան սահուն կ'ընթանար իր սիրած շաւղին վրայ. ուստի, սխալ որոշում ու մոլար քայլեր: Երեւոյթ մը, որ կ'երեւի յաճախ անոնց վրայ, որոնք ենթարկուած են այդ կարգի անկումներու:

Միջավայրը, ուր Աշխէն կը գործէր՝ յարմար տեղ մը չէր. բայց ինք կը ջանար յարմարիլ այդ միջավայրին. ինչպէ՞ս. խորհելէ դադրելով, աչքերը գոցելով որ չտեսնուի. ու յաջողած էր. գէթ ինք այդպէս կը կարծէր:

Նուարդ իր այդ մահովը քուրիկը փրկեց. Թափառուն աղջիկը ինքզինքին եկաւ: Գիշերուայ այդ տեսարանը իր առջեւն էր շարունակ: Սպիտա՛կ ծաղիկներ. կապոյտ ժապաւէն. Նուարդ պառկած էր հոն խաղա՛ղ, անվրդով... Մեռա՞ծ: Այո՛: Բայց երջանիկ մահ. լուսապսակ մը իր դէմքին շուրջ: Ինք կրնա՞ր իր ապրած կեանքը այդ մահէն վեր դասել. կրնա՞ր ուրանալ գոյներու գեղեցկութիւնը, կամ անտեսել առաքինութեան վսեմութիւնը: Կրնա՞ր ոճիրը ծափահարել կամ աղտոտ բարձրէ բարիք մը դուրս բերել: Կրնա՞ր պառկիլ խաղաղ խղճով մը՝ արգիլուած գետնի մը վրայ մահու շուքին տակ:

Կ'արժէ՞ր ապրիլ կեանքը՝ կեանքե՛ր խորտակելու համար: Ա՛յո էր որուն համար ծնած էր ինք... Ուստի հեռացա՛ւ անկէ ու եկաւ մօրը քով:

Մարդի՛կ, ժամանակնե՛ր փոխուած էին: Ինքն ալ փոխուած էր մեծապէս. փոթորիկէ վնասուած նաւու մը նման հետքեր կային վրան. աւերումի՛ հետքեր, ու

որոնք արագ կ'ընթանային նոյն ատեն մօտալուտ վախճանի մը տխուր նշանները ցոյց տալով:

Թեթեւ հազ մը ու քրտինք...

Թողուցին Հիսար Տիպիի այդ տունը ու հաստատուեցան Եփնի Գարու խրճիթի մը մէջ, ծովուն մօտիկը, բուժում յուսալով անոր ալիքներէն... Սենեակը փոքր էր, բայց արեւոտ. եւ խօլական ծովու ու ալիքներու զոռումը չփոթ խորհուրդներու խառնակութեան հետ, դբաղ կը պահէր Աշխէնի միտքը՝ անքուն գիշերներու երկարող այդ ժամերուն մէջ:

Միտքը՝ Մտքին Առջեւ

Արեւու տփռոյն շողերը ներս ինկած էին Աշխէնի անկողնոյն մօտիկը, բայց ինք կը քնանար խորունկ: Երկարող ամիսներու անքուն գիշերներէ յետոյ՝ հանդարտ այդ քունը բարեբաստիկ բան մըն էր եւ յոյս կը ներշնչէր հէք մօրը, որ կը սիրէր յուսալ միշտ: Ու երբ արթնցաւ ուշ էր բաւական, արեւը մեկնած էր իր քովէն. առաջին անգամ որ աչքերը բացաւ, Մայր, Ըսաւ, երազ տեսայ եւ կ'ուզեմ պատմել զայն:

Գիշեր էր եւ ցուրտ, անծանօթ քաղաքի մը փողոցներուն վրայ կը Թափառէի առանց գիտնալու թէ ուր կ'երթամ. ձայնե՛ր կուգային բոլոր տուներէն. երգ եւ աղմուկ. բայց փողոցները մութ էին եւ ամայի:

Փողոցներու այդ մթութենէն ու ամայութենէն սոսկալով՝ ուղեցի տեղ մը պատսպարուիլ. դուռ մը զարկի. ներսէն չիմացան. կրկին զարկի աւելի ուժգին: Աղջիկ մը դուռը բացաւ պարի հագուստով. ո՞վ էք հարցուց: Զիս չէ՞ք գիտեր: Բայց ի՞նչ կ'ուզէք: Քիչ մը ներս դալ: Այդ քու հագուստներո՞վդ. հա, հա, հա, եւ դուռը գոցեց երեսիս դէմ:

Քիչ անդին ուրիշ դուռ մը զարկի. գիւրուկ կնկան մը դէմքը նկարուեցաւ փոքրիկ պատուհանի մը ետին,

որ դռան կը նայէր, ու բանալով՝ ո՞վ էք ըսաւ: Անծանօթ մըն եմ: Հը, ըսաւ կինը բարկութեամբ, քանի որ անծանօթ ես, ինչո՞ւ զիս կը նեղես. եւ գոցեց պատուհանը նոյն բարկութեամբ միշտ:

Այսպէս երկու տեղերէ մերժուելով՝ յուսահատեցայ. ցուրտը աւելի զգալի կ'ըլլար կարծես. քալեցի, քալեցի աննպատակ քայլերով ու ինկայ ցուրտ քարի մը վրայ ուժասպառ. ձայնե՛ր կ'առնէի երբեմն, վայրի գազաններու ոռնումի ձայները, որոնք սոսկում կուտային:

Շուրջս նայեցայ՝ մարդ չկար. երկինք նայեցայ՝ լուսին չկար. մթութի՛ւն, ամայութի՛ւն ամէն կողմ. եւ ես լքուած մը մենիկ ու սրտաբեկ: Եւ սա վիճակս բաղդատելով այն գուրգուրանքին հետ, որ հայրս ցոյց կուտար ինծի իմ մանկական օրերուս մէջ. սիրտս ելաւ ու լացի:

Տաք տաք արցունքներ թեթեւութիւն տուին սըրտիս. սթափեցայ. սխալ կը դատեմ ըսի. երկինք ամէն ատեն մութ չըլլար, եւ գութը մարդկային սրտէն չի պակսիր երբէք. ինծի կը մնայ յուսալ ու քալել:

Ելայ այն ցուրտ քարին վրայէն. անցա՛յ բոլոր տունները, որոնց մէջ աղմուկ ու ձայներ կային:

Առաջին լուռ տան, որ հանդիպեցայ կանգ առի. միայնարկ տուն մըն էր սա՝ առջեւը պղտիկ բակով մը. զարկի դուռը. թեթեւ ոտնաձայն մը դռան մօտ գալով հարցուց ներսէն. ո՞վ էք:

Մէկը, որ տեղ չունի ու կ'ուզէ պատսպարուիլ:

Դուռը բացուեցաւ եւ ով տեսնեմ... սկսաւ լալ. թող տուր աղջիկս, ըսաւ մայրը. պօշ երազ մըն է, ձգէ մի պատմեր:

Ձէ, ըսաւ, պէտք է պատմեմ եւ քիչ մը հանգիստ առնելով շարունակեց. Նուարդն էր իմ դէմս իր սիրուն դէմքովը: Ա՛հ Նուարդ, ըսի. ինք սակայն ինծի նայեցաւ ու առանց բառ մը խօսելու ետ գնաց, բակէն

անցաւ ու սենեակը մտնելով դուռը գոցեց: Բակին դուրսի դուռը բաց թողուց. ատեն մը կեցայ. յետոյ վարանոտ քայլերով ես ալ անցայ այդ բակէն՝ եկայ սենեակին առջեւ, որմէ ներս Նուարդ մտած էր ու զարկի դուռը. ձայն մը ներսէն՝ ո՞վ էք, ըսաւ. խնդրեմ բացէք. եւ դուռը բացուելով հայրս դուրս ելաւ: Ա՛հ, հայր, ըսի եւ ուղեցի իրեն մօտենալ:

Ինքը, սակայն, ետ քաշուելով. ո՞վ ես դուն, ըսաւ. ես քու աղջիկդ եմ, Աշխէնը:

— Իմ աղջիկս կեղծելու իրաւունք մը չեմ տար քեզի. բայց բան մը եթէ կ'ուզես, ան ըսէ միայն:

— Ես կ'ուզեմ ձեզի հետ ըլլալ միշտ:

— Մեզի հետ. դուն չես կրնար հաճոյք մը գտնել հոս:

— Հաճոյք չէ, որ կը փնտռեմ, այլ հանգիստ. հաճոյքը պատրանք մըն էր ու իմ կեանքս խորտակեց. եւ խորտակուած այդ կեանքը ալ հանգստի կը կարօտի:

— Այդպէս է. բայց չես կրնար հոս մնալ:

— Գէթ մէկ գիշերուան համար:

— Ո՛չ:

— Ի՞նչ. չէք ընդունիր որ գիշերս հոս անցնեմ:

— Ձեռք կրնար ընդունիլ:

— Ձէք կրնար ընդունիլ. եւ սակայն պէտք է ընդունիք, թէ գութը մարդկային սրտէն չպակսիր երբէք. ես ահա լքուած մըն եմ. մէկը, որ օգնութեան կը կարօտի. եւ գթութիւն կ'աղերսէ իր սրտի՛ խորերէն. սրտին հառաչանքը, գթութեան այդ աղերսը կըրնա՞ք անտեսել. կրնա՞ք մերժել զիս եւ դուրս թողուլ գիշերուան այս պահուն. ու ձեր դուռը գոցել իմ երեսիս դէմ. ճիշտ այնպէս ինչպէս որ ըրին ինծի անգութ մարդիկ. եթէ այո՛, է՛հ, մարդը, մարդկութիւնը մեռա՛ծ է ուրեմն:

— Այո՛, բայց բանաւոր պատճառներով միշտ: Ես ատենօք պարզ մէկն էին, ամէն մարդու, ամէն խօսքի

հաւատք ընծայող. բայց այդ էր որ տունս քայքայեց: Յետոյ աղջիկս Աշխէն, ան ալ հաւատաց. վստահեցաւ ու ամէն բան նոյն խնդիրները կորսնցուց իր այդ սրտին պարզութեանը պատճառաւ:

Հաւատա՛լ, վստահի՛ւ, բառեր, որոնք քաղցր կը հնչեն. սակայն որո՞ւ, որո՞ւ հաւատալ. որո՞ւ վստա-հիլ... Մարդիկ կուգան ժպտուն կամ ընկճուած երե-ւոյթով— ինչպէս հարկը պահանջէ — բայց ինքզինքնին կեղծելով. շատ մը բաներ կ'ըսեն կամ գթութիւն կ'ա-ղերսեն... կը հաւատաս: Արդի՞նքը. կորուստ կամ կործանում: Թէ գութը մարդկային սրտէն չպակսիր. այո՛. ես ալ մարդ եմ եւ սիրտ ունիմ նոյն ատեն՝ սա վրադ կը նայիմ, սիրտս կ'արիւնի. կ'ուզեմ օգնել քեզի, բայց չեմ կրնար:

— Ձէք կրնար. ինչո՞ւ սակայն:

— Որովհետեւ կասկածելի բա՛ն մը կը տեսնեմ վը-րադ:

— Կասկածելի՛:

— Այո՛. դուն ինծի եկար՝ ես Աշխէն եմ ըսելով. Աշխէնը ո՛ւր է. դուն ո՛վ ես. ի՛նչ անուն կուտաս քեզի. եւ ի՛նչ է ան թագուն նպատակը, որ հոս բերած է քեզ գիշերուան այս պահուն:

— Ձունիմ նպատակ այլ եւս, այլ բաղձանք մը մի-այն. ան ալ թագուն չէ. ես կեանքի թափառումներէն յոգնած՝ խաղաղ յարկերու հանգիստը կ'երազեմ:

— Լաւ, եթէ այդ է բաղձանքդ ու անկեղծ ես ա-նոր մէջ, հարկ կ'ըլլայ քեզի, որ ինքնութիւնդ ճշդես. անորոշ ինքնութիւն մը չարաշուք ու տխրատեսիլ՝ սա մարդոց պէս...

Այս պահուս ձայն մը առի ու ետիս նայեցայ: Ահա մարդիկ ու կիներ ներս կը խուժէին բացօթեայ բակի դռնէն, որ բաց կը մնար իմ գալէս ի վեր:

Ասոնք յիշաւի չարաշուք ու տխրատեսիլ երեւոյթ մը կը պարզէին ու ինծի մօտ գալով սկսան քաշել ու

տանիլ զիս իրենց հետ. յուզումէս մարեցայ: Թէ որ-քան մնացի այդպէս չեմ գիտեր. երբ աչքերս բացի՝ հոն էի միշտ, այդ բակին մէջ: Ամբոխը մեկնած էր ու լուռթիւն մը կար ամէն կողմ:

Ոտքի ելայ. կին մը պառկած էր գետնի վրայ, ոսքերուս մօտ. իրական էր թէ ուրուական, չեմ գիտեր: Հեռացա՛յ քովէն— եկայ սենեակի դռան առջեւ, որ դոցուած էր. զարկի նորէն մեղմօրէն:

Հայրս դուրս ելաւ. այս անգամ, սակայն, հաղիւ թէ զիս տեսաւ. Ահ Աշխէ՛նս, ըսաւ... ընդոստ արթըն-ցայ:

Ալ հանդարտ խղճով մը կրնամ մեռնիլ մայր. ը-սաւ. քանի որ հայրս ինծի ներած է:

Կարմիր Գիծեր. Արեան Բիծեր.

Անծանօթ Պարոնը իր ծննդավայր—քաղաքի ծանօթ դէմքերէն էր: Ատեն մը Պօլիս ապրած ըլլալով՝ քիչ թէ շատ գիտէր Պօլսոյ հրապարակը եւ սա մեծապէս սատարած էր իր գործի յաջողութեան եւ շինած էր դիրք մը յաջող ու նախանձելի:

Ամուսնութեան սեմին վրայ ալ ինք կրնար յաջող նկատուիլ: Սխալած չէր իր ընտրութեանը մէջ: Օրինոր-դը, որու հետ պիտի պսակուէր այդ գիշեր իր հօրենա-կան ժառանգութեան բաժինը ունէր որոշ գումար մը հնչուն դրամ. բայց տակաւին օրինորդն էր, որ բաղ-դաւոր կը նկատուէր: Աղջիկը, կ'ըսէին ոմանք, բարձր Աստղի մը տակ պատեհ ժամուն ծներ է. եւ Պարոնը, որ զինք ընտրած էր՝ շատերու մէջէն այդ ինքնին պա-տի՛ւ էր օրինորդին:

Նոյեմբերի խորունկ գիշեր մըն էր այդ, որուն մէջ հարսնիքը տեղի կ'ունենար: Գիշերը երկար, հարսնիքը փառաւոր եւ ամէն ինչ իր կարգին... Որչափ կարելի է, ըսած էր Պարոնը, հեռուէն կամ մօտէն շատեր մաս-նակցին այդ գիշերի ուրախութեան: Եւ ինչո՞ւ չէ...

Եկեղեցին լուսազարդուած էր եւ խնկարոյր տա-
ճարին պայծառութիւնը գիշերային մթութեան մէջ
վսեմ երեւոյթ մը կը պարզէր:

Պարոնը իր սպիտակ հարսին հետ, մօտ բերուեցաւ
խորանին առջեւ. Աւագ Սեղանին լոյսերը, խունկին ա-
նոյշ բուրումը ու Տաճարին վեհութիւնը որպէս երազ
մը լուսատեսիլ՝ Պարոնին միտքը բերին Սպիտակ Կի-
րակին. պատմական այդ օրը զուարթ ու պայծառ.
Վարի յարկի սեմեակը, ուր ամէն ինչ գեղեցիկ էր ու
վսեմ: Արեւիմ լոյսը, վարդիմ բուրումը:

Նուարդ իր մանկական պարզութեամբը, իր կա-
պոյտ ժապաւէններով: Աշխէն իր սպիտակ տարազովը,
իր խոցեա՛լ կուրծքիմ արի՛ւմ վարդովը, հարսի մը պէս
պսակուելու իր սեպուի իրաւունքովը: Այո, հո՛ն էր Աշ-
խէն, իր առջեւ բերուած ու մտքին վրայ նկարուած:

Ինք Ուխտ մը ըրած էր Աշխէնի հետ. յետամնա՛ց
Ուխտ մըն էր այն. կարմիր ու կիսաքաղ:

Ինք պատուոյ խօսք տուած էր Աշխէնի. խօսք ան-
պատիւ, խոստում անկատար. վատ, կործանարար:

Դիւրաբե՛կ նշանախօսութիւն մըն էր այն. Անկու-
մի, Արցունքի, եւ տարաժամ Մահերու իր կարմիր գի-
ծերովը, իր արեամ քիծերովը...

Ուստի քահանան մօտ գալով ու պատկառազդու
ձայնով մը. Որդեակ, ըսաւ, ու սկսաւ թուել կեանքի
մութ պատահարներ, որոնք կրնային պատահիլ կեան-
քի ընթացքին. այդ ամէնուն մէջ ինք պիտի մնար հա-
ւատարիմ իր Ուխտին, իր խոստումներուն, իր պատ-
ուոյ խօսքին...

Պարոնը լուռ մնաց...

Եւ արտասովոր լուրթիւն մը հանդիսականներու
կողմէ. եկեղեցւոյ սրբանուէր այդ յարկին տակ արձա-
գանք մըն էր կարծես մտացնոր Պարոնի խորհրդաւոր
այդ լուրթեան:

Ուստի քահանան նոյն բաները նորէն յիշելով՝
նոյն հարցումը ըրաւ միշտ, որուն Պարոնը այս անգամ
կէս ձայնով մը հազիւ կրցաւ Այո՛, ըսել:

Վերջիմ Լուրը

Պարոնի պսակադրութեան գիշերը Աշխէն կը պառ-
կէր մահամերձ Եէնի-Գաբուի այդ խրճիթին մէջ: Ինք
հանդարտ կ'երեւէր, բայց մտքով դառ: Թէ ի՞նչ կը
խորհէր այդ պահուն՝ դիւրին չէ ճշդիւ ըսել. բայց
արտաքին նշաններու նայելով յուզումի հետքեր երեւ-
ցան իր վրայ եւ արցունքի կաթիլներ սահեցան իր ցամ-
քած աչքերէն վար. «Հայրս ինծի ներեց. ես ալ այդ
Պարոնին ներեցի...

Իր կեանքի պատմութիւնը կար այդ բառերուն մէջ:
Պարոնը իր կեանքը խորտակած էր: Եւ ինք որպէս
յիմար մը, սխալ գետնի վրայ մոլորած, որպէս մոլո-
րած մը անկումի մօտ բերուած, եւ որպէս ինկած մը
անդունդի առջեւ շուարուն՝ աստիճանական անկում-
ներով ինկած էր վար ու աւելի վար:

Ոչ միայն այդ գիշերի այդ վերջին պահուն, այլ իր
երկարող հիւանդութեան ամբողջ շրջանին, խօսքով ու
խորհուրդներով շարունակ կ'անդրադառնար այդ օրե-
րու այդ տխուր յիշատակներուն:

Իր անկումի պատմութեանը մէջ՝ ան կը տեսնէր
նաեւ իր սխալումները, իր դե՛րը իր աւերմանը մէջ,
յիմա՛ր որոշումներ գիտակցօրէն առնուած սխալ քայ-
լեր:

Երազը որ տեսած էր երկու գիշեր առաջ, ներաշ-
խարհի երազն էր. միտքը մտքին առջեւ եկած. խրդ-
ճին դատարանը, խորհուրդներու վերլուծումը, յան-
ցանքն ու յանցապարտութիւնը, անքուն գիշերներու
մտածումները, որոնք տանջեր էին զինք ցորեկ ու գի-
շեր. այդ ամէնը նոյն երազին մէջ որոշ կէտի մը կը
յանգէին. եւ մերձէմ էր վերջին լուրը:

ՆԵՐՈՒՄԸ մեռեալ տառ մը չէ, այլ Զօրութի՛ւն. հրաշալի՛ ու հրաշագործ:

Ո՛ւժ մըն է ան դրական ու ժխտական ձեւերու տակ. կենդանի՛ ու կենդանաւոր՛. Հոսանքը Գթութեան, Հոսանքը Շնորհաց, որ տկարութիւններու, սխալումներու ու մոլորումներու մէջէն անցնելով՝ մարդկային մեռելութիւնը կեանքին կը վերածէ:

Փառիսեցին կը զարմանար թէ՛ ինչու Վարդապետը թող կուտար այդ մեղաւոր կնկան, որ իրեն մօտենար. եթէ սա Մարգարէ մը... Մարգարէ՞, ոչ. անկէ աւելին. կեանքը. կեանքերու վերաշինողը. Բժիշկը, որ Սրտագէտ է նոյն ատեն, որ Գիտէ՛ սիրտը, սրտին վիճակը, սրտին ցաւերը, սրտին բեկանումը ու գիտէ նաեւ Բժշկել սրտով բեկեալները. «Բժշկել զբեկեալս սրտիւք»: Այդ կինը իր կորուսեալ անհատականութիւնը գտած էր, ու խղճի խայթէն ազատուած:

Նոյնը Աշխէնի համար. հրաշալի այդ ներման շնորհիւ՝ յանցանքը ջնջուած ու յանցապարտութեան բեռը խղճին վրայէն վերցած էր:

Հաշտուած էր հօրը հետ. հաշտուած խղճին հետ, հաշտուած իր Արարչին հետ. դիակը վերապրած էր այդ ներման շնորհիւ: Ալ կը զատուէր այս կեանքէ. դառնութեան թոյնը ինչո՞ւ մնար սրտին մէջ:

Ներումը բուժում բերած էր յոշոտեալ այդ սրտին ու դառնութեան տեղ չկար հոն, ուստի ինքն ալ իր կարգին կը ներէր այդ Պարոնին:

Ներում ընդունիլ, ներում շնորհել, մին օրհնութիւն բերած էր, միւսը հաճոյք կ'ընծայէր:

Ու դառնութիւնը երբ սրտէն կ'անհետի, սիրոյ կայծը նորէն կ'արծարծի սիրող այդ սրտին մէջ եւ կը զգայ թէ՛ տակաւին կը սիրէր զայն, ու ժպիտ մը կը նկարուի իր դալկահար դէմքին վրայ: Առաջին սէր...

Արցունք ու ժպիտ. Անձրեւ ու Արեւ եթէ միանան Միածան մը կը ծնի:

ԳԹՈՒԹԻԱՄ ԹԱՂԹԱՄԱԿԸ.

Տղեկը որ կը պառկէր Աշխէնի մօտ՝ զաւակն էր նոյն ատեն նորապսակ փեսային, որուն հարսնիքը տեղի կ'ունենար այդ գիշեր փառաւորապէս. խեղճը սակայն պարապ ստամոքսով մը պառկած կը քնանար իր մահամերձ մօրը քով:

Հանդարտ քուն մըն էր ան՝ արդարներու յատկացեալ հաճոյքէ հեռո՛ւ, ցաւերէ ազա՛տ: Առտուն երբ աչքերը կը բանայ, մայրը մեռած էր ու հայրը յոգնած երկար գիշերի այդ աղմուկէն:

Հոն հայրը սեւեր հագած, հոս մայրը ճերմակ լաթերու փաթթուած, ինք որո՞ւ նայէր, որո՞ւ հետեւէր: Ապրի՞լ հօրը պէս, թէ մեռնիլ մօրը հետ:

Պատմութիւն մը հիւսուած էր իր անձին շուրջ, ուր ինքն ալ իր դերը ունէր. անմեղութեան դերը. հաճոյքէ հեռո՛ւ. ցաւերէ ազա՛տ: Օր մը սակայն երբ իրազեկ ըլլար իր կեանքի պատմութեան, հոն պիտի տեսնէր երկու բան.

Սրտի սառնութիւն, Սիրոյ Նուիրում:

Հօրը համար ինք կորսուած կեանք մըն էր. անարժէ՞ք. մայրը արժէ՞ք տուած էր այդ կեանքին եւ կորուստէ պահած էր զայն իր անձը, հանգիստը, երջանկութիւնը ու ամէն բան զոհելով:

Թաղթանակ մըն էր սա, Գթութեան յաղթանակը՝ սրտի սառնութեան վրայ տարուած, ու ինք ապրող մրցանակ մը այդ յաղթանակին:

Բայց ինքն ալ իր կարգին պիտի ունենար կեանքի շրջանը, ուր իր առջեւ պիտի գային կեանքի հարցեր՝ տարբեր ձեւերու տակ, հաճոյքի կամ ցաւերու այլազան դոյններով. բայց լուծման կարօտ միշտ. եւ ինք լուծում պիտի տար անոնց, ինչպէ՞ս սակայն. սրտի՞ սառնութեամբ, թէ սիրոյ նուիրմամբ:

Կեանքը անցք մըն է. իրեր, իրողութիւններ կ'արշաւեն արագ ու կ'այլալին շարունակ. եւ մարդը կ'անցնի անգգալաբար:

Ի՞նչ է սակայն նպատակը այս կեանքին: Ի՞նչ է կոչումը մարդկութեան. ցաւե՞ր, վիշտե՞ր սերմանել, թէ ցաւը, վիշտը դարմանել:

Մարդը ինչո՞ւ տառապի մարդու երեսէն: Ժպտուն դէմքեր՝ զուարթ ու պայծառ ինչո՞ւ մթադնին, ինչո՞ւ դառնանան արուեստակեալ, ցաւերու դառնութեամբը թունաւորուած: Սրտի տաճարներ ինչո՞ւ քանդուին. սիրոյ խորաններ, խաղաղիկ բոյներ ինչո՞ւ քայքայուին մարդոց ձեռքով միշտ. — մարդիկ, որոնց մօտ սակայն մարդը, խի՞ղմը տեղ չունին:

Խի՞ղձ՝ Աստուծոյ ձայնն է, որ կը ձայնէ մարդուն մէջ. Խի՞ղձ՝ մարդուն պատիւն է, որ լո՛յս կուտայ մարդուն շուրջ:

Առանց խղճի՝ մարդը կ'ապականի, մարդկութիւնը կ'այլասերի, ընկերութիւնը կը վատթարանայ, ընտանիքը կը բեկանի, հայրեր, մայրեր կամ զաւակներ կը հեռանան, կ'անհետանան: Պարզուկ կեանքեր կը խորտակուին, փայլուն յոյսեր կը թաւամին, աչքի լոյսեր կը խոտորին, համեստ կոյսեր կը մոլորին, այսպէս լիւաժ ընտանիքներու թիւը կը շատնայ...

Եւ եթէ կեանքը կ'արժէ ապրիլ, ապրուած այդ կեանքին մէջ պէտք է լսուի ԽՂՃԻՆ ԶԱՅՆԸ:

(ՎԵՐՁ)

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0356362

48691

ԳԻՆ՝ 25 ՍԷՆԹ

ԴԻՄԻՂ՝

G. CHAKERIAN

6 Sylvan Court, East 121st Street

New York, N. Y.

U. S. A.